

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการที่อยู่อาศัยและลักษณะทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชาวมอญชุมชนดงสัก บ้านวังกะ หมู่ 2 ต.หนองลู อ.สังขละบุรี จ.กาญจนบุรี

FACTORS AFFECTING THE MANAGEMENT OF DWELLINGS AND VERNACULAR ARCHITECTURE CHARACTERISTICS OF MON PEOPLE IN DONGSAK COMMUNITY WANGKA VILLAGE MOO 2, NONGLOO SUB-DISTRICT, SANGKHLABURI DISTRICT, KANCHANABURI PROVINCE

ณัชชา สุกุลงาม

ศศ.ม. (สาขาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น)
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
Email: spukkook@outlook.co.th

ดร.เกรียงไกร เกิดศิริ

ภาควิชาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร
Email: arch.su.kreangkrai@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ศึกษาเหตุปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำรงชีวิต การจัดวางอาคารพักอาศัย และลักษณะทางสถาปัตยกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์มอญ ที่อาศัยอยู่ในบริเวณป่าสัก ในหมู่บ้านวังกะ ในช่วงปี พ.ศ. 2538-2555 โดยใช้วิธีการศึกษาข้อมูลทางประวัติศาสตร์ผนวกกับการลงพื้นที่สำรวจภาคสนาม นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ด้วยเครื่องมือทางสถาปัตยกรรม

ผลของการวิจัยพบว่า ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการจัดการที่อยู่อาศัยและลักษณะทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชาวมอญชุมชนดงสักนั้นมีอยู่ 4 ปัจจัย คือ ปัจจัยที่ 1 ด้านสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และข้อจำกัดของพื้นที่ ปัจจัยที่ 2 ศาสนาและความเชื่อ ปัจจัยที่ 3 การถือสัญชาติ และปัจจัยที่ 4 ข้อจำกัดในการใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติ

ปัจจัยทั้ง 4 ประการนี้มีอิทธิพลต่อวิถีการดำรงชีพของชาวมอญชุมชนดงสัก ทำให้การจัดวางอาคาร ลักษณะทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น วัสดุที่ใช้ในการก่อสร้าง และวิถีคิดในการก่อสร้างอาคารมีลักษณะเฉพาะ รวมทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามของชาวมอญในชุมชนปรับตัวให้เข้ากับปัจจัยเหล่านี้ได้อย่างเหมาะสม

คำสำคัญ : สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ชนชาติมอญ สิทธิมนุษยชน ชนชายขอบ

ABSTRACT

This research studies factors affecting the way of living, dwelling management, and vernacular architectural characteristics of Mons who are living in Dong Sak Community, Wangka Village during 1995 – 2012. The researcher employed the historical research method of examining historical evidences in combination with a fieldwork survey. The obtained data were analyzed and synthesized with architectural instruments.

Research findings showed that there were 4 factors affecting dwelling management and vernacular architectural characteristics of Mons in Dong Sak Community: (1) natural environment and land limitation; (2) religion and belief; (3) adherence to nationality; and (4) limitation of the use of natural resources.

All of the four factors influenced the way of living of Mons in Dong Sak Community so much that the locating of buildings, vernacular architectural characteristics, construction materials, and conceptual idea for unique building construction were particularly specific, as well as reflecting the efforts of Mons in the community to adapt themselves to these factors appropriately.

KEYWORDS : Vernacular architecture / Mon people / Human right / Marginal people

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบันการศึกษาเรื่องราวของกลุ่มชาติพันธุ์มอญในประเทศไทยเน้นศึกษาด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและศิลปกรรมเป็นหลัก แต่ด้านสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นพบว่าการศึกษาชุมชนชาวมอญในบริเวณภาคกลางของประเทศไทย (จตุพล อังศุเวช, 2548) ซึ่งเป็นชาวมอญที่อพยพเข้ามาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาถึงช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ (อรศิริ ปาณินท์, 2542; วิวัฒน์ เตมียพันธ์, 2555) มีสาเหตุมาจากสงครามทางการเมือง (สุรโร โอเจริญ, 2541) ชาวมอญกลุ่มนี้มีสัญชาติไทยแต่ยังคงรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนไว้ ดังปรากฏในลักษณะทางสถาปัตยกรรม อาทิ มีเสาดิบรรพบุรุษอยู่ในบริเวณห้องนอน การเล่นระดับพื้นเพื่อกำหนดลำดับศักดิ์ของพื้นที่ การวางจั่วบ้านส่วนใหญ่วางทางแนวตะวันออก ตะวันตก เป็นต้น (อรศิริ ปาณินท์, 2542) แต่มีชุมชนมอญในบริเวณอำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี โดยเริ่มตั้งถิ่นฐานตั้งแต่ปี พ.ศ.2490 (สุจิตต์ลักษณ์ ดีมดุงและประภาศรี คำสะอาด, 2545) อพยพมาเนื่องจากได้รับแรงกดดันทางการเมืองจากสาธารณรัฐแห่งสหภาพพม่า ชาวมอญกลุ่มนี้มีสัญชาติที่หลากหลายแตกต่างจากชาวมอญในภาคกลาง สามารถจำแนกออกได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ (ที่ว่าการอำเภอสังขละบุรี, 2553) คือ ชาวมอญสัญชาติไทย และชาวมอญไม่มีสัญชาติไทย และบ้านเรือนมีหลายลักษณะจำแนกตามวัสดุ ได้ดังนี้ เรือนเครื่องผูก เรือนไม้จริง บ้าน เรือนไม้จริงผสมวัสดุอุตสาหกรรม และบ้านที่สร้างด้วยวัสดุอุตสาหกรรม จากที่กล่าวมาข้างต้นทำให้เกิดความสนใจในประเด็นด้านสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชุมชนมอญในอำเภอสังขละบุรีว่ามีการก่อรูปขึ้นมาได้อย่างไร ซึ่งเกิดขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างชาวมอญในชุมชนกับสภาพแวดล้อมด้านใดบ้าง และในประเด็น

ด้านการถือสัญชาตินั้นส่งผลกระทบอย่างไรต่อสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

ชุมชนที่เลือกศึกษาวิจัยเป็นชุมชนมอญที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในป่าสัก ตั้งอยู่ในหมู่บ้านวังกะ หมู่ 2 ต.หนองลู จ.กาญจนบุรี เริ่มตั้งถิ่นฐานตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538 เพราะเป็นชุมชนมอญอาศัยร่วมกันกลุ่มเดียว มีสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่มีความหลากหลายและจากการสำรวจภาคสนามขั้นต้นในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2552 พบว่าลักษณะภายนอกของอาคารมีความแตกต่างจากบ้านเรือนของชุมชนคนไทยและชุมชนมอญในภาคกลาง คือ มีหิ้งพระมีลักษณะเป็นทรงกล่อ่งยื่นออกมาจากผนังอาคาร แต่มีเสาดิบรรพบุรุษในห้องนอนเหมือนชุมชนมอญในภาคกลาง การตั้งถิ่นฐานตั้งอยู่ในพื้นที่ที่จำกัด ซึ่งอยู่ในพื้นที่ของวัดวังแก้วเวการาม (สุชาติ สิริปัญญา, 2553) และสามารถสื่อสารด้วยภาษาไทย ชาวมอญในชุมชนมี 2 กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มชาวมอญที่ไม่มีสัญชาติไทย และกลุ่มชาวมอญที่มีสัญชาติไทย

ภาพที่ 1 ภาพถ่ายทางอากาศแสดงตำแหน่งชุมชนดงสักและขอบเขตวัดวังแก้วเวการาม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเหตุปัจจัย ที่ส่งผลกระทบต่อ การดำรงชีวิต การจัดการที่อยู่อาศัยและลักษณะทางสถาปัตยกรรม พื้นถิ่นของชาวมอญชุมชนดงสัก
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง การถือสัญชาติที่แตกต่างกันกับการจัดการที่อยู่อาศัยและลักษณะสถาปัตยกรรม พื้นถิ่นของชาวมอญชุมชนดงสัก
3. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบบ้านเรือนของชาวมอญแต่ละสัญชาติ ในช่วงเริ่มตั้งถิ่นฐานกับในช่วงปี พ.ศ. 2555

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ใช้กรอบความคิดของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น (Vernacular Architecture) ที่หมายถึง สถาปัตยกรรมที่ถูกออกแบบและสร้างโดยคนท้องถิ่นให้มีประโยชน์ใช้สอยที่ตอบสนองต่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชนนั้นๆ เกิดจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และสภาพแวดล้อม (ฉัตรชัย พงศ์ประยูร, 2536; มหาวิทยาลัยศิลปากร, คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์, 2544) อันประกอบ ด้วย สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ด้านวัฒนธรรม สังคมและเศรษฐกิจ และอาจเปลี่ยนแปลงไปตามปัจจัยภายนอกที่มาปฏิสัมพันธ์กับชุมชนนั้นๆ

ตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

ตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

1. ตัวอย่างที่ใช้เก็บข้อมูลเชิงปริมาณ
 - 1.1 ศึกษาฝั่งของชุมชน เก็บข้อมูลจากเจ้าของบ้านเรือน จำนวน 475 คน
 - 1.2 ศึกษาลักษณะทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในเชิงลึก เก็บข้อมูลจากการสุ่มเลือกเจ้าของบ้านเรือนในชุมชนจำนวน 100 คน และแบ่งจำแนกเป็นแต่ละสัญชาติจากสัดส่วนทั้งหมด 475 คน
2. ตัวอย่างที่ใช้เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย เจ้าของาสวดสังเวยการาม หมอ-บ้าน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 2 ต.หนองลูช่างในชุมชนและผู้นำด้านวัฒนธรรมเพื่อศึกษารูปแบบเรือนในสมัยเริ่มตั้งถิ่นฐาน แนวความคิดในการก่อสร้างบ้านเรือน และวัฒนธรรมความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับสถาปัตยกรรม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. การทบทวนวรรณกรรม (literature review) ที่เกี่ยวข้องเพื่อศึกษาประวัติการตั้งถิ่นฐาน ลักษณะทางสถาปัตยกรรม และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการก่อรูปทางสถาปัตยกรรม อาทิ สภาพภูมิประเทศ สภาพเศรษฐกิจ วัฒนธรรมและศาสนา
2. จัดทำแบบสอบถามในประเด็นด้านการถือสัญชาติ รายได้ และอาชีพ
3. จัดทำแบบสำรวจจริงวัดบ้านเรือนและภาพถ่ายแสดงลักษณะทางสถาปัตยกรรม
4. สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่ใช้เก็บข้อมูลเชิงลึกเพื่อเก็บข้อมูลด้านลักษณะเรือนในช่วงเริ่มตั้งถิ่นฐาน แนวความคิดในการก่อสร้างบ้านเรือน และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับสถาปัตยกรรม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. สรุปรูปข้อมูลที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมและการสัมภาษณ์จากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้เก็บข้อมูลเชิงลึก เพื่อใช้ในการศึกษาพัฒนาการทางสถาปัตยกรรม และปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลต่อการก่อรูปทางสถาปัตยกรรม
2. ระดับภาพรวมของชุมชน
 - 2.1 ทำตารางเปรียบเทียบ ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มสัญชาติ วัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างบ้านเรือน และรายได้ของเจ้าของบ้านเรือน
 - 2.2 จัดทำแบบทางสถาปัตยกรรมเพื่อจำลองรูปแบบเรือนในสมัยเริ่มตั้งถิ่นฐาน
3. ในระดับเชิงลึก นำข้อมูลที่ได้จากกลุ่มตัวอย่างที่สุ่มเลือกจำนวน 100 คน ทำตาราง ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มสัญชาติ, องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมและแนวความคิดด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม ที่ส่งผลต่อลักษณะทางสถาปัตยกรรม

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ทำแผนผังแสดงเหตุการณ์สำคัญในช่วงตั้งแต่เริ่มตั้งถิ่นฐาน-ปี พ.ศ. 2555 ที่เกี่ยวข้องกับการก่อรูปทางสถาปัตยกรรมด้านที่อยู่อาศัย เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการตั้งถิ่นฐานและลักษณะทางสถาปัตยกรรม

2. เปรียบเทียบสถานภาพทางสังคมของชาวมอญแต่ละสัญชาติ ด้านอาชีพ และรายได้

3. เปรียบเทียบลักษณะทางสถาปัตยกรรมเรือนในสมัยเริ่มตั้งถิ่นฐานกับบ้านเรือนในปัจจุบันของแต่ละกลุ่มสัญชาติ ในประเด็นด้าน วัสดุการก่อสร้าง แนวความคิดต่าง ๆ ที่สอดแทรกในลักษณะทางสถาปัตยกรรม เช่น ด้านความเชื่อและศาสนา ด้านเศรษฐกิจ

ขอบเขตของการวิจัย

1. ลักษณะพื้นที่ที่วิจัย

ชุมชนมอญดงสัก ตั้งอยู่ที่ หมู่ 2 ต.หนองลู อ.สังขละบุรี จ.กาญจนบุรี มีเนื้อที่ 109 ไร่ มีบ้านเรือนอยู่ทั้งหมด 475 หลังคาเรือน

ที่ดินทั้งหมดของชุมชนดงสักเป็นที่ดินที่อยู่ในกรรมสิทธิ์ของวัดวังวิเวการาม (อรรณพ ทับสกุล, 2547: 8; อรัญญา เจริญหงษ์สา, สัมภาษณ์, 13 มกราคม 2554) ลักษณะทางกายภาพของที่ตั้งชุมชนมีลักษณะเป็นภูเขาที่มีความลาดชัน มีสภาพภูมิอากาศ ที่แบ่งออกเป็น 3 ฤดูกาล (ฝ่ายปกครองที่ว่าการอำเภอสังขละบุรี, 2553) ประกอบ ด้วย ฤดูร้อน ในเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนเมษายน ฤดูฝน ในเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม และฤดูหนาว ในเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนมกราคม พื้นที่รอบชุมชนเป็นพื้นที่ป่าสงวน อยู่ในการดูแลควบคุมโดยกรมป่าไม้ เริ่มมีการกำหนดเขตป่าตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 (อุทยานแห่งชาติเขาแหลม, ม.ป.ป.)

2. สถานะภาพทางสังคมของชาวมอญชุมชนดงสัก

ชาวมอญชุมชนดงสักเป็นชาวมอญที่เคยอาศัยอยู่ในรัฐมอญ อยู่ทางด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้และทิศใต้ของสาธารณรัฐสหภาพพม่า (ประเชิญ หงษ์ประจิม, สัมภาษณ์, 31 ธันวาคม 2533) อพยพย้ายถิ่นฐานมาอาศัยในบริเวณนี้ตั้งแต่ปีพ.ศ.2538 หลวงพ่ออุตตมะจัดสรรพื้นที่บริเวณป่าสักนี้ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่บริษัท ทิสโก้ จำกัด ปลูกต้นสักถวายให้วัดเมื่อปี พ.ศ. 2536 (บ.ทิสโก้ จำกัด, 2536) เป็นที่อยู่อาศัย

ชาวมอญชุมชนนี้จำแนกออกเป็น 3 กลุ่ม คือ ชาวมอญพลัดถิ่นสัญชาติพม่า ชาวมอญผู้หลบหนีเข้าเมืองจากพม่า และชาวมอญสัญชาติไทย โดยชาวมอญพลัดถิ่นสัญชาติพม่าเป็นชาวมอญที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่วันที่ 9

มีนาคม พ.ศ. 2519 มีสิทธิสามารถออกไปทำงานนอกพื้นที่อำเภอสังขละบุรีได้เป็นเวลา 6 เดือนต่อครั้ง ชาวมอญกลุ่มนี้มีการศึกษาน้อย พูดภาษาไทยไม่ชำนาญ ประกอบอาชีพรับจ้าง กรรมกร ค้าขาย หรือหาของป่า มีรายได้ต่อเดือนอยู่ในช่วง 3,500-5,500 บาท ส่วนชาวมอญผู้หลบหนีเข้าเมืองจากพม่าเป็นกลุ่มชนที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่วันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2519 ชาวมอญกลุ่มนี้สามารถออกไปทำงานนอกพื้นที่ได้เฉพาะในเขตจังหวัดกาญจนบุรีได้ครั้งละ 3 เดือน ชาวมอญกลุ่มนี้มีทักษะด้านการดำรงชีวิตคล้ายกับชาวมอญกลุ่มแรก แต่มีรายได้น้อยกว่า มีรายได้ต่อเดือนอยู่ในช่วง 3,000-3,500 บาท ส่วนชาวมอญที่มีสัญชาติไทย เป็นบุตรหลานของชาวมอญในชุมชนดงสัก ที่เกิดในประเทศไทยระหว่างวันที่ 24 ธันวาคม พ.ศ. 2515-กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2535 ชาวมอญกลุ่มนี้มีการศึกษาสูงกว่ากลุ่มที่ไม่มีสัญชาติไทย พูดภาษาไทยได้อย่างคล่องแคล่ว และมีสิทธิเสรีภาพเหมือนคนไทยทุกประการ ชาวมอญกลุ่มนี้มีรายได้สูงที่สุด รายได้ต่อเดือนอยู่ในช่วง 5,500-35,000 บาท จะเห็นได้ชัดว่าการถือสัญชาติที่แตกต่างกันส่งผลต่อสิทธิทางสังคมที่แตกต่างกัน ประกอบกับคุณภาพการศึกษา และการใช้ภาษาไทยที่แตกต่างกันส่งผลกระทบต่อการประกอบอาชีพ และรายได้ที่แตกต่างกัน

3. ลักษณะทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในสมัยเริ่มตั้งถิ่นฐานของชุมชนดงสัก (ปีพ.ศ.2538)

เรือนพื้นถิ่นในชุมชนดงสักในสมัยเริ่มตั้งถิ่นฐาน (เยย ไม่มีนามสกุล, สัมภาษณ์, 30 ตุลาคม 2554) มีลักษณะเป็นเรือนเครื่องผูก ใช้วัสดุที่หาได้จากป่าไม้ในท้องถิ่น คือ ใช้ไม้จริงหรือไม้ไผ่ทำโครงสร้างหลัก เช่น เสาเรือน คาน ตง จันทัน อะเส ชื่อตั้ง ผนังเป็นไม้ไผ่สานขัดแตะ พื้นทำจากไม้ไผ่ตีเป็นฟากและหลังคามุงด้วยใบไม้ เช่น ใบสัก กล้วยาแฝก ใบไผ่ เป็นต้น มีขนาดพื้นที่ใช้สอยอยู่ในช่วง 30-80 ตร.ม. มีพื้นที่ใช้สอยและองค์ประกอบต่างๆ ประกอบด้วย

3.1 พื้นที่ใต้ถุนเรือนใช้สำหรับเก็บของ อุปกรณ์การเกษตร อุปกรณ์ทำประมง เลี้ยงสัตว์ จอดรถจักรยาน ทำงานหรือพักผ่อน

3.2 ระเบียง ใช้สำหรับรับแขก พักผ่อน หรือรับประทานอาหาร ห้องโถงใช้สำหรับพักผ่อน รับประทานอาหาร รับแขก หรือเป็นที่นอนของลูก

3.3 หิ้งพระ มีลักษณะเป็นช่อง ยื่นออกมาจากผนังห้องโถง ภายในมีรูปพระพุทธรเจ้า พระสงฆ์องค์ที่ตนนับถือ และเครื่องบูชา ใช้สำหรับเป็นส่วนสักการบูชา สาเหตุที่ทำส่วนนี้ยื่นออกจากผนังเนื่องจากชาวมอญเชื่อว่าพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวสูงสุด และเป็นของบริสุทธิ์จึงทำพื้นที่ให้ไม่ปะปนกับพื้นที่ภายในเรือน โดยมักหันไปทางระหว่างด้านทิศตะวันออกทิศใต้

3.4 ห้องนอนเจ้าของเรือน เป็นพื้นที่อยู่ต่อจากโถง อยู่ด้านหลังสุดของเรือน มีเสาผีบรรพบุรุษอยู่ในห้อง ซึ่งเชื่อว่าเป็นที่สถิตยของบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ตั้งอยู่ในตำแหน่งเสาต้นท้ายสุดฝั่งเดียวกับหิ้งพระ เจ้าของเรือนผู้ชายจะนอนติดกับเสาผี ถัดมาจึงเป็นภรรยา

3.5 ห้องนอนลูกสาวคนเล็กสุด ชาวมอญเชื่อว่าลูกสาวคนเล็กสุดต้องอยู่ดูแลพ่อแม่ โดยจะต่อเติมเรือนให้มียุ้งอยู่บริเวณท้ายเรือนต่อจากห้องนอนเจ้าของเรือน

3.6 ห้องครัว ส่วนรับประทานอาหาร ส่วนซักล้าง และห้องเก็บของ

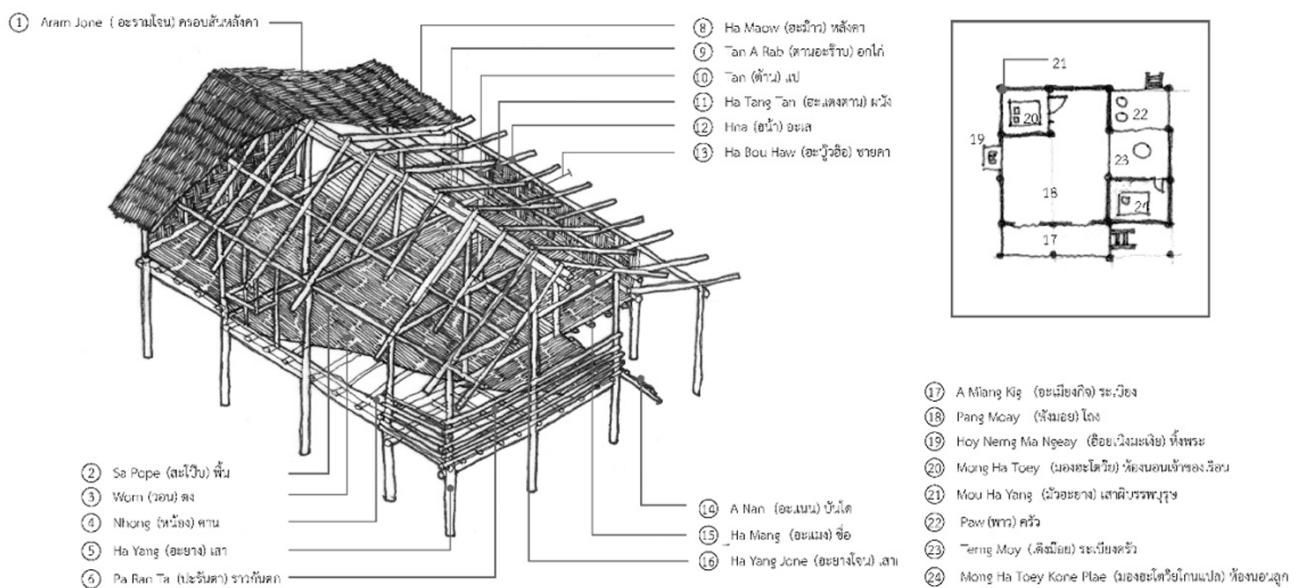
3.7 บันได ต้องไม่ขึ้นตรงกับจั่วประธานของเรือน แต่จะขึ้นทางด้านข้าง หรือขึ้นตรงส่วนระเบียงที่มีหลังคาปีกนกที่ต่อกับหลังคาประธาน และนิยมให้ลูกนอนมีจำนวนเป็นเลขคู่

3.8 หลังคามีหลังคาประธานเป็นทรงจั่ว หันจั่วไปทางหน้าเรือน ปกคลุมพื้นที่บริเวณห้องโถง ห้องนอนเจ้าของเรือน บางหลังคลุมไปถึงระเบียง และมีหลังคาปีกนกปกคลุมบริเวณครัว ระเบียง ห้องเก็บของ และห้องนอนลูกสาว

พื้นที่และองค์ประกอบภายในเรือนแต่ละส่วนมีระดับความสำคัญซึ่งแสดงออกในลักษณะระดับพื้นที่แตกต่างกัน ทิศทางการหันหัวนอน และการเรียงลำดับสถานะ พระชาย-หญิง และลำดับอาวุโส โดยเรียงลำดับจากสูงไปต่ำได้ดังนี้ หิ้งพระ, เสาผี, ห้องนอนเจ้าของเรือน, ห้องนอนลูกสาวคนเล็กสุดและ ห้องโถงอยู่ในระดับเดียวกัน, ระเบียง ห้องเก็บของ และครัวอยู่ในระดับเดียวกัน และส่วนซักล้าง

พื้นที่ห้องโถงและห้องนอนเจ้าของเรือนมีหลังคาทรงจั่วเป็นหลังคาหลักคลุม และต่อหลังคารองเป็นหลังคาปีกนกคลุมพื้นที่ส่วนที่เหลือ

การปลูกเรือนในช่วงนี้ยังคงสืบทอดการปลูกเรือนตามหลักสูตรการปลูกเรือนแบบโบราณ (จวน เครือวิชฌยาจารย์, 2537; เยาย ไม่มีนามสกุล, 2554) โดยมีหมอบ้านในหมู่บ้านวังกะเป็นผู้ดูพื้นที่ กำหนดตำแหน่งและขนาดห้อง กำหนดวันตั้งเสาผีบรรพบุรุษ และกำหนดขนาดความสูงเสาและดั่ง และใช้เพื่อนบ้านหรือญาติมาลงแขกปลูกเรือน

ภาพที่ 2 ภาพไอโซเมตริกและผังพื้นแสดงลักษณะเรือนในสมัยเริ่มตั้งถิ่นฐานของชาวมอญชุมชนดงสัก

ผลการวิจัย

ปัจจัยที่ส่งผลต่อลักษณะทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชุมชนมอญดงสักแบ่งออกเป็น 5 ประการคือ

1. ด้านสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและข้อจำกัดของพื้นที่

ด้วยลักษณะทางกายภาพของที่ตั้งชุมชนที่มีลักษณะเป็นภูเขา มีความลาดชัน บ้านเรือนส่วนใหญ่จึงมีลักษณะเป็นอาคารยกใต้ถุนสูง เพื่อป้องกันการเสียหายจากแรงน้ำของน้ำฝนที่ไหลจากที่สูงลงสู่ที่ต่ำ และช่วยป้องกันสัตว์ร้าย นอกจากนี้ยังมีการทำระบบระบายน้ำภายในชุมชน โดยแต่ละครัวเรือนจะขุดทางระบายน้ำรอบบริเวณบ้านให้สัมพันธ์กับแนวปลายชายคาบ้าน เพื่อให้น้ำฝนจากหลังคาตกลงสู่ทางระบายน้ำได้ทันที น้ำจะไหลจากทางระบายน้ำไปตามแนวทางน้ำสาธารณะที่คนในชุมชนทำไว้ แล้วไหลลงสู่แม่น้ำตามแนวร่องน้ำธรรมชาติ และในบริเวณพื้นที่ลาดชันใต้ถุนเรือน ศึกษาพบว่าเจ้าของเรือนจะปรับพื้นดินให้เรียบเสมอกัน เพื่อทำพื้นที่เอนกประสงค์สำหรับเก็บของ จอตรจักรยานยนต์ นั่งเล่น พักผ่อน เลี้ยงสัตว์และทำงาน

นอกจากนี้ชุมชนยังตั้งอยู่ในอ่างเก็บน้ำเขื่อนวชิราลงกรณ มีการเก็บน้ำและปล่อยน้ำเป็นช่วงๆ ในแต่ละปี (เขื่อนวชิราลงกรณ, 2554) โดยจะกักเก็บน้ำในช่วงฤดูฝน (เดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม) ระดับน้ำอยู่ในจุดต่ำสุดในเดือนพฤษภาคมและค่อยๆ สูงขึ้นจนสูงสุดในเดือนตุลาคม เดือนพฤศจิกายนถึงเดือนเมษายน ระดับน้ำจะค่อยๆ ลดลง ถึงจุดต่ำสุดในเดือนเมษายน

ผลของการเปลี่ยนแปลงระดับน้ำเหนือเขื่อนนี้ส่งผลให้พื้นที่บริเวณริมฝั่งเพิ่มจำนวนแปรรูปผืนกับระดับน้ำ ชวามอญชุมชนดงสักจะสร้างบ้านเรือนให้อยู่ในระดับที่คาดว่าน้ำจะขึ้นสูงสุด และสร้างบ้านเรือนให้มีใต้ถุนเพื่อป้องกันน้ำท่วม ในช่วงที่ระดับน้ำสูงสุดน้ำจะท่วมใต้ถุนบ้าน เจ้าของบ้านจะนำไม้กระดานทำเป็นทางชั่วคราว และในช่วงน้ำลดพื้นที่ใต้ถุนจะถูกใช้สำหรับเก็บรถจักรยานยนต์ นั่งเล่น พักผ่อน เลี้ยงสัตว์และทำงาน เรือนที่อยู่ริมฝั่งมีจำนวน 49 หลังคาเรือน

2. ด้านการถือสัญชาติ

บ้านเรือนของชาวมอญชุมชนดงสักแบ่งออกเป็น 3 ประเภทตามการถือสัญชาติ คือ บ้านเรือนของกลุ่มชาวมอญพลัดถิ่นสัญชาติพม่า จำนวน 177 หลัง บ้านเรือนของกลุ่มชาวมอญผู้หลบหนีเข้าเมืองสัญชาติพม่าจำนวน 241 หลัง และบ้านเรือนของชาวมอญสัญชาติไทยจำนวน 57 หลัง รวมทั้งหมด 475 หลัง

วัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างบ้านเรือนของชาวมอญชุมชนดงสักมี 3 ลักษณะ คือ เรือนที่สร้างด้วยวัสดุธรรมชาติ บ้านเรือนที่สร้างด้วยวัสดุธรรมชาติผสมกับวัสดุอุตสาหกรรม และบ้านที่สร้างด้วยวัสดุอุตสาหกรรม จากการศึกษาพบลักษณะการเลือกใช้วัสดุในการก่อสร้างบ้านเรือนของแต่ละสัญชาติมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับงบประมาณในการก่อสร้าง และการเลือกใช้วัสดุธรรมชาติที่เป็นวัสดุท้องถิ่นให้เหมาะสมตามสัญชาตินั้นๆ ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ตารางเปรียบเทียบการใช้วัสดุในการก่อสร้างเรือนกับการถือสัญชาติ และรายได้

สัญชาติ	ประเภทบ้านเรือนจำแนกตามวัสดุ									รวม(หลัง)
	เรือนที่สร้างด้วยวัสดุธรรมชาติ			เรือนที่สร้างด้วยวัสดุธรรมชาติผสมวัสดุอุตสาหกรรม			เรือนที่สร้างด้วยวัสดุอุตสาหกรรม			
	จำนวน(หลัง)	%	รายได้เฉลี่ย(บาท)	จำนวน(หลัง)	%	รายได้เฉลี่ย(บาท)	จำนวน(หลัง)	%	รายได้เฉลี่ย(บาท)	
1. มอญพลัดถิ่นสัญชาติพม่า	32	19.4	4,250	84	50.91	4,645	49	29.7	5,750	177
2. มอญผู้หลบหนีเข้าเมืองจากพม่า	37	16.67	3,075	171	77.03	3,233	14	6.31	3,433	241
3. มอญสัญชาติไทย	0	0	0	11	19.3	6,750	46	80.71	11,173	57
รวม (หลัง)	69			266			109			475

บ้านเรือนของกลุ่มชาวมอญพลัดถิ่นสัญชาติพม่ามีขนาดพื้นที่ใช้สอยอยู่ในช่วง 40-120 ตร.ม. บ้านเรือนส่วนใหญ่จำนวน 50.91% ใช้วัสดุธรรมชาติผสมกับวัสดุอุตสาหกรรม 29.7% ใช้วัสดุอุตสาหกรรมทั้งหลัง มีเพียง 19.40% ที่ใช้วัสดุธรรมชาติอย่างเดียว เรือนของชาวมอญกลุ่มนี้มักใช้วัสดุอุตสาหกรรมในส่วนที่ต้องการความคงทนและง่ายต่อการดูแลรักษา เช่น ใช้สังกะสีเป็นวัสดุค้ำหลังคา ก่อผนังอิฐและเทพื้นคอนกรีต ที่บริเวณห้องนอนเจ้าของและห้องโถง ส่วนวัสดุธรรมชาติมักใช้กับพื้นที่บริเวณระเบียง ชาน ครีว ส่วนเก็บของและส่วนซักล้าง และรายได้เฉลี่ยของบ้านเรือนแต่ละประเภทโดยกลุ่มเรือนที่สร้างด้วยวัสดุธรรมชาติมีรายได้เฉลี่ยน้อยที่สุดคือ 4,250 บาท กลุ่มบ้านเรือนที่สร้างด้วยวัสดุธรรมชาติผสมวัสดุอุตสาหกรรมมีรายได้ระดับกลาง คือ 4,645 บาท และกลุ่มบ้านที่สร้างด้วยวัสดุอุตสาหกรรมมีรายได้เฉลี่ยสูงสุด คือ 5,750 บาท

บ้านเรือนของกลุ่มชาวมอญผู้หลบหนีเข้าเมืองจากพม่ามีขนาดพื้นที่ใช้สอยอยู่ในช่วง 40-60 ตร.ม. นิยมใช้วัสดุอุตสาหกรรมผสมกับวัสดุธรรมชาติเหมือนกลุ่มชาวมอญพลัดถิ่นสัญชาติพม่า เช่นกัน อีกทั้งยังเลือกใช้วัสดุต่างๆ คล้ายกับที่กล่าวมาแล้วในกลุ่มชาวมอญพลัดถิ่นสัญชาติพม่า แต่มีจำนวน 16.67% ที่ใช้วัสดุธรรมชาติทั้งหลัง มีเพียง 6.31% เท่านั้น ที่ใช้วัสดุอุตสาหกรรมทั้งหลัง และรายได้เฉลี่ยของบ้านเรือนแต่ละประเภทมีความแตกต่างกัน โดยกลุ่มเรือนที่สร้างด้วยวัสดุธรรมชาติมีรายได้เฉลี่ยน้อยที่สุด คือ 3,075 บาท กลุ่มบ้านเรือนที่สร้างด้วยวัสดุธรรมชาติผสมวัสดุอุตสาหกรรมมีรายได้ระดับกลาง คือ 3,233 บาท และกลุ่มบ้านที่สร้างด้วย

อุตสาหกรรมมีรายได้เฉลี่ยสูงสุด คือ 3,433 บาท

บ้านเรือนของกลุ่มชาวมอญสัญชาติไทยส่วนใหญ่เป็นบ้านไม้ยกใต้ถุน บ้านส่วนใหญ่จำนวน 80.71% ใช้วัสดุอุตสาหกรรมทั้งหลัง มีจำนวน 19.30% ที่ใช้วัสดุอุตสาหกรรมผสมวัสดุธรรมชาติ และไม่พบเรือนที่สร้างด้วยวัสดุธรรมชาติเพียงอย่างเดียวในบ้านเรือนของชาวมอญกลุ่มนี้ และรายได้เฉลี่ยของบ้านเรือนแต่ละประเภทจากตารางมีความแตกต่างกัน โดย กลุ่มบ้านเรือนที่สร้างด้วยวัสดุผสมวัสดุอุตสาหกรรมมีรายได้เฉลี่ย 6,750 บาท น้อยกว่า กลุ่มบ้านที่สร้างด้วยวัสดุอุตสาหกรรมที่มีรายได้เฉลี่ย 11,173 บาท

จะเห็นได้ชัดเจนว่าการถือสัญชาติที่แตกต่างกันส่งผลต่อรายได้ และส่งผลต่อวิถีคิดในการเลือกสรรวัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างบ้านเรือน และลักษณะทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

3. ด้านศาสนาและความเชื่อ

ชาวมอญชุมชนนี้นับถือศาสนาพุทธ ทั้งยังเคารพและศรัทธาหลวงพ่อดุตตะมะ จึงมีสำนักร่วมไม้ตัดต้นสักเพื่อขยายพื้นที่ในการสร้างบ้านเรือน แต่จัดการพื้นที่ด้วยการสร้างบ้านเรือนสอดแทรกอยู่ในขอบเขตของต้นสัก บ้านบางหลังก่อผนังเป็นลักษณะด้วยลิ่มไม้ต้นสัก หรือตัดหลังคาออกในตำแหน่งที่ชนกับต้นสัก บางหลังมีพื้นที่ที่จำกัดมาก ทำระเบียงและหลังคากระเบื้องเชื่อมเข้ากับต้นสัก

เมื่อสำรวจบ้านเรือนของชาวมอญแต่ละสัญชาติในชุมชนดังกล่าว พบความคล้ายคลึง ความแตกต่าง และความเปลี่ยนแปลงจากเรือนในสมัยเริ่มตั้งถิ่นฐาน ดังปรากฏในตารางดังนี้

ตารางที่ 2 ตารางเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางสถาปัตยกรรมด้านศาสนาและความเชื่อกับชาวมอญแต่ละสัญชาติ

สัญชาติ	จำนวน (หลัง)	วัฒนธรรมและความเชื่อเดิมที่สะท้อนในสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น									
		เสา	ห้องนอนเจ้าของ	หิ้งพระ	การเล่นระดับพื้น	สร้างตามหมอดู	บันไดขึ้นข้างเริ่ม	ทิศผนังฝั่งหิ้งพระที่กำหนด			รูปแบบหลังคาตามแบบดั้งเดิม
								EN	ES	WS	
1 มอญพลัดถิ่นสัญชาติพม่า	จำนวน (หลัง)	38	38	38	38	38	24	7	22	9	36
	เปอร์เซ็นต์	100	100	100	100	100	63				95
2. มอญผู้หลบหนีเข้าเมืองจากพม่า	จำนวน (หลัง)	50	50	50	50	50	37	18	18	14	46
	เปอร์เซ็นต์	100	100	100	100	100	74				92
3. มอญสัญชาติไทย	จำนวน (หลัง)	12	12	10	10	12	3	4	5	2	10
	เปอร์เซ็นต์	100	100	84	84	100	25				83
รวม		100									

บ้านเรือนของชาวมอญแต่ละสัญชาติส่วนใหญ่ยังคงรักษารูปแบบลักษณะทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่เกี่ยวข้องกับความเชื่ออยู่ อันประกอบด้วย มีเสาผีบรรพบุรุษในห้องนอนเจ้าของเรือน หิ้งพระที่มีลักษณะเป็นกล่องยื่นออกจากผนังห้องโถง มีการเล่นระดับพื้นหลายระดับ มีบันไดขึ้นข้างเรือน หลังคาเรือนมีหลังคาประธานปกคลุมห้องโถงและห้องนอนเจ้าของเรือน หรือปกคลุมถึงระเบียงและทำหลังคาปีกนกในพื้นที่ที่เหลือ ผนังฝั่งที่มีหิ้งพระอยู่ในทิศที่คาบเกี่ยวกับทิศตะวันออกและทิศตะวันตก ไม่พบบ้านเรือนที่สุมเลือกหลังใดหันผนังฝั่งนี้ไปทางด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ รวมทั้งยังก่อสร้างบ้านเรือนตามคำแนะนำของหมอบ้านซึ่งมีรูปแบบตามประเพณีนิยมของชุมชน

นอกจากนี้ยังพบการเปลี่ยนแปลงและความแตกต่างบางประการเมื่อเปรียบเทียบกับลักษณะทางสถาปัตยกรรมพื้นเมื่อเริ่มตั้งถิ่นฐาน พบว่า แบ่งออกได้ 4 ข้อคือ

(1) บ้านของชาวมอญสัญชาติไทย 16% ไม่มีหิ้งพระในลักษณะแบบมอญดั้งเดิม แต่ใช้หิ้งพระแบบโต๊ะหมู่บูชาแทน ซึ่งพบในบ้านที่สร้างด้วยวัสดุอุตสาหกรรม มีสาเหตุมาจากรสนิยมส่วนตัวของเจ้าของบ้าน (ประเชิญ หงส์ประจิม, สัมภาษณ์, 31 ธันวาคม 2553)

(2) บ้านของชาวมอญสัญชาติไทย 16% ใช้พื้นระดับเดียวกันในบริเวณห้องโถงห้องนอนเจ้าของบ้าน ซึ่งพบในบ้านที่สร้างด้วยวัสดุอุตสาหกรรม มีสาเหตุมาจากการลดขั้นตอนการก่อสร้างให้น้อยลง

(3) ไม่พบบันไดขึ้นข้างเรือนในบ้านของชาวมอญกลุ่มชาวมอญพลัดถิ่นสัญชาติพม่าจำนวน 7% กลุ่มชาวมอญผู้หลบหนีเข้าเมืองจากพม่าจำนวน 26% และกลุ่มชาวมอญสัญชาติไทยจำนวน 25% ซึ่งล้วนเป็นบ้านที่สร้างด้วยวัสดุอุตสาหกรรม และพื้นบ้านสร้างสูงจากพื้นดินไม่เกิน 20 ซม.

(4) รูปแบบหลังคามีความแตกต่างไปจากรูปแบบหลังคาแบบดั้งเดิม จำแนกออกเป็นกลุ่มได้ดังนี้กลุ่มชาวพลัดถิ่นสัญชาติพม่าจำนวน 5% รูปแบบหลังคาของกลุ่มชาวมอญผู้หลบหนีเข้าเมืองจากพม่าจำนวน 8% และรูปแบบหลังคาของกลุ่มชาวมอญสัญชาติไทยจำนวน 13% เป็นบ้านที่สร้างด้วยวัสดุอุตสาหกรรม โดยมีลักษณะจำแนกได้ 2 รูปแบบคือแบบมีหลังคาจั่วประธาน แต่หลังคากระเบื้องปรับเป็นหลังคา

ทรงจั่ว หรือทรงมนิลา และแบบทำหลังคาประธานคลุมทุกพื้นที่และมีรูปทรงเป็นทรงปั้นหยา หรือมนิลา ซึ่งแนวความคิดในการทำรูปแบบหลังคาทั้งสองรูปแบบนี้เกิดขึ้นจากรสนิยมของเจ้าของบ้านที่ออกไปทำงานนอกพื้นที่แล้วเห็นรูปทรงหลังคาที่ชอบจึงนำมาประยุกต์ให้เข้ากับบ้านของตน

4. ข้อจำกัดในการใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติ

เดิมชาวมอญชุมชนดงสักนิยมนำวัสดุธรรมชาติจากป่าในบริเวณหมู่บ้านมาแปรรูปสร้างเรือนอยู่อาศัย ซึ่งได้รับการผ่อนผันและควบคุมจากเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ (มะเข่งตาน ไม่นามสกุล, สัมภาษณ์, 27 ตุลาคม 2553) แต่เมื่อมีอาชีพและรายได้สูงขึ้นจึงหันมาใช้วัสดุอุตสาหกรรมมากขึ้น โดยพบว่าเป็นเรือนที่สร้างด้วยวัสดุธรรมชาติจำนวน 16% เป็นบ้านเรือนที่สร้างด้วยวัสดุธรรมชาติผสมวัสดุอุตสาหกรรมจำนวน 60% และบ้านที่สร้างจากวัสดุอุตสาหกรรม 24% มีสาเหตุมาจากรวัสดุอุตสาหกรรมมีความแข็งแรงคงทนกว่าวัสดุธรรมชาติ ซึ่งประกอบด้วยวัสดุดังนี้ คอนกรีต เหล็ก เสาไม้แปรรูป ใช้ในการทำโครงสร้างอาคาร อิฐบล็อกทำผนัง ไม้แปรรูปทำโครงสร้างหลังคา และเสา ลังกะสี กระเบื้องลอนคู่ เป็นวัสดุผนังหลังคา และประตูหน้าต่างไม้สำเร็จรูป ทำให้เกิดบ้านเรือน 2 ลักษณะ คือ บ้านเรือนที่สร้างด้วยวัสดุธรรมชาติผสมวัสดุอุตสาหกรรม และบ้านที่สร้างด้วยวัสดุอุตสาหกรรม ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนและประยุกต์เทคนิควิธี ให้มีความเหมาะสมกับวัสดุก่อสร้างแต่ละชนิด โดยจำแนกออกได้ดังนี้

(1) เรือนที่สร้างด้วยวัสดุธรรมชาติ พบว่าแต่เดิมนิยมใช้การเชื่อมโครงสร้างด้วยดอกลำไย แต่ในปัจจุบันนิยมใช้ลวด ตะปู หรือเชือกในล่อนแทน และที่บริเวณขอบผนังไม้ไผ่ขัดแตะจะทำปากไม้เป็นรูปกากบาทเพื่อลดความหนาของเนื้อไม้ แล้วจึงตอกตะปูยึดผนังกับโครงสร้างเพื่อป้องกันไม้ฉีก มีความชันหลังคาประธานที่มุงด้วยวัสดุธรรมชาติมีความชัน 30-44 องศา เรือนทุกหลังมีใต้ถุน มีขนาดพื้นที่ใช้สอยอยู่ในช่วง 30-50 ตร.ม. นิยมสร้างกันเองด้วยวิธีลงแขก

(2) บ้านเรือนที่สร้างด้วยวัสดุธรรมชาติผสมวัสดุอุตสาหกรรม พบว่ามีลักษณะคล้ายกับการปรับเปลี่ยนของเรือนที่สร้างด้วยวัสดุธรรมชาติ และยังพบส่วนอื่นที่ต่างกัน คือ วัสดุผนังหลังคา นิยมใช้สังกะสี ทำให้หลังคามีความชันอยู่ในช่วง 21-34 องศา มีขนาดพื้นที่ใช้สอยอยู่ในช่วง 40-150 ตร.ม. เรือน

ทุกหลังมีได้ถุนนิยมสร้างกันเองด้วยวิธีลงแขก

(3) บ้านที่สร้างด้วยวัสดุอุตสาหกรรม พบว่ามีลักษณะเป็นบ้านไม่มีได้ถุน หรือบ้านสองชั้น นิยมใช้สังกะสี และกระเบื้องลอนคู่เป็นวัสดุผนังหลังคา ซึ่งมีความชันอยู่ในช่วง 21-34 องศา มีขนาดพื้นที่ใช้สอยอยู่ในช่วง 50-250 ตร.ม. นิยมจ้างช่างในท้องถิ่นสร้างบ้าน

อภิปรายผล

การจัดการการอยู่อาศัยและลักษณะทางสถาปัตยกรรม พื้นของชาวมอญชุมชนดงสัก มีสาเหตุมาจากปัจจัย 4 ประการ ประกอบด้วย

1. ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและข้อจำกัดของพื้นที่ ทำให้เรือนมีลักษณะเป็นเรือนยกได้ถุน เพื่อป้องกันน้ำท่วมและน้ำหลาก และมีการจัดการระบบระบายน้ำอย่างเป็นระบบ

2. ปัจจัยด้านการถือสัญชาติ ทำให้ชาวมอญมีสถานะทางสังคมที่แตกต่างกัน 3 สถานะ ส่งผลให้มีอาชีพและรายได้ต่างกัน นำไปสู่การเลือกใช้วัสดุก่อสร้างบ้านเรือนที่แตกต่างกัน และขนาดบ้านเรือนมีขนาดต่างกัน โดยพบว่า ชาวมอญสัญชาติไทยเป็นกลุ่มที่มีสถานะทางสังคมดีที่สุด บ้านเรือนมีขนาดกลางถึงใหญ่ และมีปริมาณการใช้วัสดุอุตสาหกรรมมากที่สุด ชาวมอญพลัดถิ่นสัญชาติพม่าเป็นกลุ่มที่มีสถานะทางสังคมรองลงมา บ้านเรือนมีขนาดกลางถึงเล็ก และบ้านเรือนส่วนใหญ่ใช้วัสดุธรรมชาติผสมวัสดุอุตสาหกรรม และชาวมอญผู้หลบหนีเข้าเมืองจากพม่า เป็นกลุ่มที่มีสถานะทางสังคมต่ำที่สุด บ้านเรือนมีขนาดเล็ก และบ้านเรือนส่วนใหญ่ใช้วัสดุธรรมชาติผสมวัสดุอุตสาหกรรม

3. ปัจจัยด้านศาสนาและความเชื่อ บ้าน เรือนส่วนใหญ่ยังคงมีลักษณะคล้ายกับรูปแบบเรือนในสมัยเริ่มตั้งถิ่นฐาน อันประกอบด้วย มีเสาดิบรรพบุรุษ มีหิ้งพระในห้องโถง ทิศผนังฝั่งหิ้งพระยังคงอยู่ในทิศที่คาบเกี่ยวกับทิศตะวันออกและทิศใต้ การทำระดับพื้นหลายระดับ มีหลังคาประธานคลุมพื้นที่ที่สำคัญ ทำบันไดขึ้นข้างเรือน และมีหมอบ้านเป็นผู้ให้คำแนะนำให้ถูกต้องตามหลักสูตรบ้าน มีเพียงส่วนน้อยที่อยู่ในกลุ่มชาวมอญสัญชาติไทยที่ทำหิ้งพระเป็นโต๊ะหมู่บูชาแทน และส่วนน้อยในชาวมอญทุกกลุ่มที่ปรับปรุงทรงหลังคา การเปลี่ยนแปลงในสองประเด็น

นี้เป็นการรับรูปแบบวัฒนธรรมจากภายนอกชุมชน และพบว่าการปรับเปลี่ยนวัสดุการก่อสร้างพื้นจากไม้เป็นคอนกรีตเสริมเหล็กทำให้บันได บันใดและได้ถุนบ้านหายไป

4. ปัจจัยด้านข้อจำกัดในการใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติ การควบคุมการใช้วัสดุธรรมชาติในการก่อสร้างบ้านเรือนบริเวณรอบชุมชน เป็นตัวผลักดันให้เกิดการหันไปใช้วัสดุอุตสาหกรรมมากขึ้น ทำให้เกิดการปรับประยุกต์ ภูมิปัญญาในการก่อสร้างให้มีความสอดคล้องกับวัสดุตัวใหม่

และการถ่ายทอดองค์ความรู้ในการก่อสร้างของบ้านเรือนที่ใช้วัสดุธรรมชาติ และวัสดุธรรมชาติผสมวัสดุอุตสาหกรรม มีลักษณะถ่ายทอดกันกับชาวมอญในชุมชน แต่บ้านที่สร้างด้วยวัสดุอุตสาหกรรม มีลักษณะถ่ายทอดกันในเฉพาะกลุ่มช่าง ปัจจัยทั้ง 4 ประการนี้ ได้เข้ามาปฏิสัมพันธ์กับชาวมอญชุมชนดงสัก รวมทั้งการปฏิสัมพันธ์กับวัฒนธรรมภายนอกชุมชน นำไปสู่การเลือกรับ และปรับเปลี่ยนวิธีคิด ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในแต่ละช่วงเวลา จนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1. สามารถนำไปทำเป็นเอกสารด้านประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นมอญ เพื่อให้ผู้สนใจสามารถศึกษา อันจะทำให้สามารถรักษารูปแบบทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นมอญไว้ได้
2. สามารถออกแบบสถาปัตยกรรมโดยใช้แนวความคิดแบบองค์รวม ครอบคลุมด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจ และสอดคล้องตามวัฒนธรรมท้องถิ่น
3. ด้านเทคนิควิธีการก่อสร้าง และวัสดุที่ใช้ในการก่อสร้าง สามารถนำไปเปรียบเทียบคุณสมบัติกับกรณีศึกษาอื่นๆ วัสดุก่อสร้างชนิดอื่นๆ หรือนำไปทดลองทางด้านวิทยาศาสตร์ เพื่อพัฒนาที่อยู่อาศัยให้มีประสิทธิภาพ และเหมาะสมกับงบประมาณมากขึ้น เช่น การนำยี่ตอายุการใช้งานไม้ไผ่ด้วยการแช่สารเคมีป้องกันปลวกและมอด หรือการนำพลาสติกหรือโฟมมาทำวัสดุผนังหลังคา เป็นต้น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยในครั้งนี้เน้นศึกษาภาพรวมภายในชุมชนเป็นหลัก ควรเพิ่มเติมการวิจัยอีก 2 ด้าน เพื่อเป็นฐานข้อมูลและ

องค์ความรู้ที่นำไปสู่การออกแบบสถาปัตยกรรมที่เหมาะสมกับ
กลุ่มชาติพันธุ์นั้นๆ ประกอบด้วย

1. การศึกษาในระดับภาพรวม โดยศึกษาเปรียบเทียบ
ปัจจัยที่ส่งผลและลักษณะทางสถาปัตยกรรมระหว่างชุมชน
มอญด้วยกัน หรือกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น

2. การศึกษาเชิงลึก ในระดับหลังคาเรือน ในประเด็น
ต่างๆ ประกอบด้วย ประสิทธิภาพในการใช้สอยพื้นที่ภายในเรือน
แต่ละสัญชาติ เทคนิคการก่อสร้างเรือนแต่ละประเภท คุณสมบัติ
ของวัสดุที่ใช้ในการก่อสร้าง ภูมิปัญญาด้านการก่อสร้าง
เป็นต้น เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจในความแตกต่างของแต่ละ
กลุ่มชาติพันธุ์อย่างลึกซึ้ง

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ สำนักงานกองทุนสนับสนุน การวิจัย (สกว.)
และบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ที่สนับสนุนโครงการ
ทุนวิจัยมหาบัณฑิต ด้านมนุษยศาสตร์-สังคมศาสตร์ (MAG)
ประจำปี พ.ศ. 2554 ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย ชาวมอญชุมชน
ดงสัก วัดวังแก้วเวการาม หน่วยงานราชการในอำเภอสังขละบุรี
และผู้ช่วยเก็บข้อมูลทำวิจัยในสาขาวิชาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น
และสถาปัตยกรรมไทย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ศิลปากร และอาจารย์ที่ปรึกษาในสาขาวิชาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

เอกสารอ้างอิง

เชื่อนวชิราลงกรณ. 2554. **สถิติการกักเก็บน้ำของเขื่อนวชิรา-
ลงกรณในช่วงปี พ.ศ. 2541-2553**. กาญจนบุรี:
เขื่อนวชิราลงกรณ.

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์. มหาวิทยาลัยศิลปากร. 2553.
รายงานความก้าวหน้าโครงการวิจัย: การจัดการ
องค์ความรู้การใช้วัสดุก่อสร้างพื้นถิ่นและเทคโนโลยี
ก่อสร้างในพื้นที่ภาคกลาง กรณีศึกษา ชุมชนบทที่ตั้ง
ถิ่นฐานบนลุ่มแม่น้ำสำคัญในภาคกลางของไทย.
กรุงเทพมหานคร: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร.

จตุพล อังสุเวช. 2548. “สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในสำนักไทย-
มอญ กรณีศึกษาชุมชนวัดเจดีย์ทอง ต.คลองควาย
อ.สามโคก จ.ปทุมธานี.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท
สาขาวิชาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น คณะสถาปัตยกรรม
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

จวน เครือวิชฌยาจารย์. 2537. **ประเพณีมอญที่สำคัญ**.
กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มนุษยวิทยาสิรินธร.

ฉัตรชัย พงศ์ประยูร. 2536. **การตั้งถิ่นฐานมนุษย์ ทฤษฎี
และแนวปฏิบัติ**. กรุงเทพมหานคร: คณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ที่ว่าการอำเภอสังขละบุรี. 1 มกราคม 2553. จำนวน
ประชากรใน หมู่ 2 ต.หนองลู อ.สังขละบุรี ปี พ.ศ. 2553.
ฝ่ายทะเบียน ที่ว่าการอำเภอสังขละบุรี. เอกสาร
อัดสำเนา.

บริษัท ทีสโก้ จำกัด. 2536. ประกาศถวายต้นไม้ทำป่าสัก
(ป้ายประกาศ). กาญจนบุรี: วัดวังแก้วเวการาม.
ประเชิญ หงส์ประจิม. 31 ธันวาคม 2533. ชาวบ้านในชุมชน
ดงสัก. สัมภาษณ์.

ฝ่ายปกครอง. ที่ว่าการอำเภอสังขละบุรี. จังหวัดกาญจนบุรี.
2553. ประวัติอำเภอสังขละบุรี. [สไลด์]. กาญจนบุรี:
ที่ว่าการอำเภอสังขละบุรี.

มะแข่งตาน ไม่นามสกุล. 27 ตุลาคม 2553. ชาวบ้านชุมชน
ดงสัก. สัมภาษณ์,

เยย ไม่นามสกุล. 30 ตุลาคม 2554. หมอบ้านในหมู่บ้าน
วังกะ. สัมภาษณ์.

วิวัฒน์เดมิยพันธ์. 2555. **คลองมอญ**. กรุงเทพมหานคร: อุษาคเนย์.
สุจิตต์ลักษณ์ ดีผดุง และประภาศรี คำสะอาด. 2545. รายงาน
**การวิจัย: ชุมชนมอญบ้านวังกะ อ.สังขละบุรี
จ.กาญจนบุรี ความเป็นมาและการปรับเปลี่ยน**.
กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหิดล.

สุชาติ สิริปัญญา,พระมหา. 12 มีนาคม 2554. เจ้าอาวาสวัด
วังแก้วเวการาม ต.หนองลู อ.สังขละบุรี จ.กาญจนบุรี.
สัมภาษณ์.

สุภรณ์ โอเจริญ. 2541. **มอญในเมืองไทย**. กรุงเทพมหานคร:
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

อรัญญา เจริญหงษ์สา. 13 มกราคม 2554. ผู้เชี่ยวชาญด้าน
ศิลปะและวัฒนธรรมมอญ. สัมภาษณ์.

อรรรรณ ทับสกุล. 2547. **หลวงพ่อดุตตะ หลวงพ่อใหญ่
ของชาวมอญ**. กรุงเทพมหานคร: มติชน.

อรศิริ ปาณินท์. 2539. **เรือนพื้นบ้านไทย-มอญ**. นครปฐม:
สถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยศิลปากร.

อุทยานแห่งชาติเขาแหลม. ม.ป.ป. **พระราชบัญญัติอุทยาน
แห่งชาติ พ.ศ. 2504**. ม.ป.ท.

นัชชา สุกองาม

สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรมผังดิน
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร และระดับปริญญาตรี สถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต
(สถาปัตยกรรมไทย) คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปัจจุบันดำรงตำแหน่งสถาปนิกประจำสำนักออกแบบสถาปัตยกรรม D-ham Studio
สาขาที่เชี่ยวชาญ ได้แก่ สถาปัตยกรรมไทย สถาปัตยกรรม และสถาปัตยกรรมผังดิน

ดร.เกรียงไกร เกิดศิริ

สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอก ปรัชญาดุสิตบัณฑิต สาขาการจัดการมรดกทางสถาปัตยกรรม
และการท่องเที่ยว และระดับปริญญาโท ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการมรดกทางสถาปัตยกรรม
และการท่องเที่ยว คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร และระดับปริญญาตรี อักษรศาสตร-
บัณฑิต (ภูมิศาสตร์-ประวัติศาสตร์) คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง รองคณบดีฝ่ายวิชาการและวิจัย และอาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาสถาปัตยกรรมผังดิน คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร